

Tudomány a régióban

Elnöki beszámoló az MTA Debreceni Területi Bizottságának 2010. évi munkájáról

Igen Tisztelt Elnökség! Tisztelt Közgyűlés!
Hölgyeim és Uraim!

Az MTA Debreceni Területi Bizottsága a mögöttünk hagyott 2010-es esztendőben – hagyományaihoz híven – sokszínű munkát és kapcsolatrendszert magába foglaló, eseménydús, eredményekben gazdag időszakot tudhat maga mögött. Korántsem könnyű feladat minderről tömören számot adni, a legfontosabb események áttekintését mégsem kerülhetjük meg, már csak a tanulságok levonása miatt sem, továbbá a jövő tervezése is megkívánja ezt. Régióink tudományos közösségének egyrészt kötelessége, másrészt felelősségteljes feladata, hogy a tudományt övező elvárásoknak szűkebb páttriánkat illetően megfeleljen, indokolt tehát törekvéseinket, szándékainkat ennek a gondolatnak a jegyében nyilvánossá tennünk.

Miként az elmúlt években, úgy most is célszerű a DAB tevékenységének mennyiségi mutatóit számba venni, a változásokat áttekinteni, felmérni azokat a kereteket és adottságokat, amelyek között regionális bizottságunk tevékenykedhet.

Mindenekelőtt célszerű a tágabb keretekre utalni: a Magyar Tudományos Akadémia köztestületi taglétszáma a 2009-ben kiadott lista szerint 13210 fő, ehhez járul még a több mint ezer külső köztestületi tag neve. Ebből a DAB vonzáskörzetébe 1182 fő tartozik, ami 31 főnyi növekedést mutat az előző évhez képest. Különösen öröndetes, hogy növekedett régióinkban az akadémikusok száma: 2010 májusában az MTA közgyűlése 4 új debreceni levelező tagot vett fel soraiba, ezzel 32 főre emelkedett a számuk, s ha még azt is hozzátesszük, hogy négyen rendes taggá lettek, akkor régióink tudományos potenciáljának jelentős erősödését állapíthatjuk meg. Mindebben kiemelkedő szerepe van a Debreceni Egyetem Doktori Iskoláinak, továbbá régióink sokszínű szellemi életének vonzása is

ide csábít szakembereket az ország más pontjairól. Fontos lenne azonban a fiatal kutatóknak, a frissen PhD-fokozatot szerzőknek a mielőbbi bekapcsolása a helyi tudományos életbe, ehhez a DAB minden lehetőséget igyekszik biztosítani.

A DAB vezetőségének munkájában, szervezeti kereteinek működésében, üléseinek hagyományos rendjében a 2010-es év során változás nem történt, viszont a szakbizottsági struktúra egy vonatkozásban módosult. Mint tudjuk, a DAB az észak-alföldi régióknak, azaz Hajdú-Bihar megyén kívül Szabolcs-Szatmár-Bereg és Jász-Nagykun-Szolnok megyéknek tudományos életét is hívatott segíteni, koordinálni, szakmai szempontból támogatni. Az MTA elnökségének javaslatára a két társ megye tudományos közösségének a jövőben szakbizottsági szinten célszerű tevékenykedni. Ez a formális szervezeti átalakulás Szabolcs-Szatmár-Bereg megye vonatkozásában megtörtént, Nyíregyházán 2010 decemberében Pucsok József professzort, az orvostudomány doktorát választotta megyei szakbizottsági elnökéül a helyi tudományos közösség, neki ezen a téren ezúttal is sikeres munkát kívánunk. A Jász-Nagykun-Szolnok megyei szervezet jelenleg az átszervezés stádiumában van. Mind Nyíregyházán, mind Szolnokon a helyi felsőoktatási intézmény adhatja a jövőben a tudományszervezés háttérét, legfőbb bázisát, természetesen a kórházak, múzeumok, levéltárak és más tudományos intézmények szakembereivel együttműködve, a DAB ezt lehetőségeihez mérten segíteni igyekszik a jövőben is.

Tisztelt Közgyűlés! A DAB életében az elmúlt év során lezajlott fontos események közül is kiemelkedik, hogy a területi bizottságok elnökségeinek évente megrendezett találkozójára 2010 májusában Debrecenben került sor. Ezen Dudits Dénes alelnök úr részvételével termékeny eszmecsere folytathattunk

aktuális kérdésekről, a területi bizottságok közös terveiről és gondjairól. Az ilyen alkalom mindig lehetőség is értékeink bemutatására, ezúttal is köszönet illeti Nagy László akadémikust ekkor tartott előadásáért, amely a molekuláris biológia és genomika területén végzett legújabb debreceni kutatásokat mutat be nagy érdeklődést kiváltva. A vendégeknek ekkor bemutathattuk a debreceni Botanikus Kertnek, majd az ott található Csillagvizsgáló Központnak a munkáját, s mindkét intézmény magas szintű tudományos tevékenységét.

A DAB munkájának köztudottan fontos szempontja a határon túli magyar tudományosság segítése, az együttműködés erősítése. Ennek érdekében évente sor kerül Budapesten a Domus Hungarica székházban a regionális bizottságok vezetőségének és a határon túli magyar tudományos szervezetek képviselőinek hagyományos találkozójára, ez 2010 februárjában zajlott le. Szó volt itt a határon túli magyar tudósok munkájának koordinálásáról, többek között a Kolozsvárott 2011 augusztusában megrendezésre kerülő Nemzetközi Magyarságtudományi kongresszus előkészületeiről, amelyen a tervek szerint a DAB vonzáskörébe tartozó szakemberek is nagy számban fognak előadásaikkal szerepelni.

A Magyar Tudomány Ünnepeinek debreceni nyitórendezvényén november 9-én került sor az MTA Debreceni Területi Bizottsága és a Kereskedelmi és Iparkamarák Innovációs Díjainak átadására. Az Észak-Alföldi Regionális Innovációs Díjat Hajdú-Bihar megyében különleges tejtermékeinek kifejlesztéséért a Nádudvari Élelmiszer Kft. kapta. Jász-Nagykun-Szolnok megyében az Országos Ügyeletfigyelő Rendszer fejlesztéséért a díjat a QN Creative Studio Kft. nyerte el, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében pedig az ISOACTIVE 3D aktív hőszigetelésű épület szerkezet fejlesztéséért a BT&SONS Kft. érdemelte ki. Ezt az Észak-Alföldi Innovációs díjat 1998-ban alapította az MTA Debreceni Területi Bizottságának kezdeményezésére a régió három megyei kereskedelmi és iparkamarája. A díj célja olyan – nemzeti vagy regionális szinten – kiemelkedően eredményes fejlesztő munka és kimagasló egyéni

teljesítmény elismerése, amely termék- vagy szolgáltatásfejlesztést, technológiai vagy informatikai rendszerfejlesztést valósított meg. A pályázatot a DAB és a régiójához tartozó három Megyei Kereskedelmi és Iparkamara, valamint 2009-től az INNOVA Észak-Alföldi Regionális Fejlesztési és Innovációs Ügynökség közösen hirdeti meg. Az elbírálást a DAB elnöke, a kamarák és az INNOVA véleményezése, illetve rangsorolása alapján végzik, szakértők bevonásával. A pályázat eredményét az Innovációs díj (oklevél és plakett) átadásával a DAB elnöke és a kamarák elnökei közösen teszik közzé minden évben a Magyar Tudomány ünnepén. Ezúton is kívánunk további eredményes munkát a 2010 évi innovációs díj elnyerőinek, valamint az akadémiai bizottságunkkal hagyományosan jó kapcsolatot ápoló, s az idén fennállásának 160 éves jubileumát ünneplő Hajdú-Bihar megyei Kereskedelmi és Iparkamarának.

Ugyanezen a rendezvényen került sor a DAB történetét feldolgozó kötetnek Berényi Dénes akadémikus által történt bemutatására is. A könyv – amely a Történelmi Intézet tanársegédének, Kerepeszki Róbertnek a munkája – részletes képet ad intézményünk elmúlt évtizedeinek tevékenységéről, fontosabb eredményeiről. Ugyancsak ekkor került sor az Atomki Szalay Sándor díjának ünnepélyes átadására.

November 18-án Szolnokon szervezték meg a tudomány hónapjának megyei központi rendezvényét, ezen a helyi METESz székházban három szekcióban gazdag tudományos program szerepelt, amelyen a DAB elnöke és a Műszaki Szakbizottság elnöke, Pokorádi professzor vett részt, s egyben sor került a megyék közötti további együttműködés terveinek és egyes részleteinek megbeszélésére.

November 18-án és 19-én Kolozsvárott rendezte meg a magyar tudomány ünnepét az Erdélyi Múzeum egyesület és a Kolozsvári Akadémiai Bizottság, ezen az MTA és a DAB képviseletében Görömbei András professzor, az MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottságának elnöke volt jelen, az ottani rendkívül színes programról elektronikus úton kaptunk részletes tájékoztatást.

Ugyancsak a tudomány hónapjához kapcsolódva gazdag programot bonyolított le

székházunkban a Hatvani István Szakkollégium, amely több szekcióban rendezte meg a fiatal kutatók konferenciáját. Ez azért is különösen fontos esemény, mivel a régió tudományos utánpótlásának kínál kiváló terepet és alkalmat eredményeinek bemutatására. Támogatjuk és jó kezdeményezésnek tartjuk továbbá a könyvbemutatók szervezését, különösen ha fiatal kutatók első tudományos munkáit tárhatjuk ezáltal a nagyobb nyilvánosság elé. Ilyen rendezvény volt többek között a fiatal irodalomtudósok fóruma, amely évek óta programjába iktatja az előadások mellett az elkészült könyvek bemutatóját és a róluk való eszmecserét.

Hagyományihoz híven bizottságunk 2010-ben is megrendezte karácsonyi ünnepségét az akadémikusok részvételével. A bensőséges hangulathoz ezúttal a Református Kollégium Kántusának tagjai, valamint a Csokonai Gimnázium szavaló diákjai járultak hozzá, ezúton is köszönetet mondunk Berkesi Sándor karnagy úrnak és Dr Molnárné Szecskó Ágnes igazgatónőnek az együttműködésért.

A DAB törekvései közé tartozik a kapcsolatépítés a régióban mind a tudományos és oktatási, mind pedig a közéleti intézményekkel. Az egyetemek szerepe természetesen meghatározó az Akadémia életében, így a DAB életében is, minthogy a szakbizottságok nagyrészt az egyetemi oktatókból szerveződnek. A régió felsőoktatási intézményeivel kialakult termékeny kapcsolatot a jövőben is szorgalmazza a DAB vezetése. Fontosnak tartja továbbá Debrecen városának, a három megye önkormányzatának és a nagyobb városok kiemelkedő teljesítményt nyújtó intézményeinek vezetőivel való együttgondolkodást. Debrecen város önkormányzata hagyományosan kiegyensúlyozott, harmonikus kapcsolatot tart fenn a Debreceni Akadémiai Bizottsággal, ennek jele, hogy együttműködési szerződés formájában 2010-ben is támogatást nyújtott a DAB számára.

Immár több évtizedes hagyománya van pályázati rendszerünknek, amelynek révén támogatni kívánjuk a régió tudományos publikációs tevékenységét, külön is a nem hivatásos és a pályakezdő kutatókat, a díjak kiosztására jelen közgyűlésünk hívatott. Önálló

könyvkiadást a DAB nem folytat, erre nincs kerete, de teljes erkölcsi-szakmai és szerény anyagi támogatást tud nyújtani az arra érdemes kiadványoknak és kutatóknak. A pályázók megértését kérjük azért, hogy a több kategóriában is érdemleges anyagot benyújtóknak csak egyik beadványát tudjuk számításba venni, ugyanazon személynek több kategóriában történő díjazását nem tudjuk vállalni. 2010 decemberében örvendetesen nagyszámú pályázat érkezett be, a 41-ből 27 kaphat most támogatást, összesen 1,6 millió forint értékben.

2010-ben a DAB rendezvényeinek száma megközelítette a háromszázat, ennek egyharmada DAB-os, a többi pedig költségtérítéses volt. A hagyományos szakbizottsági rendezvényeken túl egyre nagyobb számban az utóbbi típusú rendezvények befogadását is szorgalmaznunk kell saját bevételünk kötelezően előírt növelése és anyagi egyensúlyunk megtartása miatt. Épületünk vendégszobáit az elmúlt évben 350 szállóvendég vette igénybe, akik összesen 601 vendégéjszakát töltek itt. A jövőben szálláslehetőségünk intenzívebbé tételét szorgalmazzuk.

Az elmúlt évben több kiállításnak adott otthont a DAB épülete. Sokáig látható volt Hapák József: *Hortobágyi pillanatok* című hangulatos művészi fotógyűjteménye, 2010 februárjától májusig pedig a Hortobágyi Kézművesudvar tagjai közül két népi iparművésznek, Jenei Károlyné csuhéfonónak és Stieglmayer Sándor faragónak egyedi kivitelezésű munkáit tekinthették meg az érdeklődők.

Rendezvényeinken számos neves előadó és közéleti személyiség jelent meg és tartott előadást, így többek között Pálinkás József, az MTA elnöke, Miklóssy Ferenc a Hajdú-Bihar megyei Kereskedelmi és Iparkamara elnöke, Gulyás Gábor, a MODEM igazgatója, Romány Pál, az MTA Agrártörténeti és Faluszociológiai Bizottság elnöke, Klaus Rettel, a berlini Német-Magyar Társaság elnöke, Sótónyi Péter akadémikus, a Magyar Orvostörténeti Társaság elnöke, Pajna Zoltán, Debrecen alpolgármestere, Horváth Gyula, az MTA Regionális Kutatások Központjának főigazgatója, Galánfi András, a népművészet mestere és még sokan mások. Azt reméljük, hogy a

jövőben az eddigieknél jobban sikerül tudományos rendezvényeinkre bevonnunk a középiskolai pedagógusokat és a felsőoktatásba készülő diákokat is. Ezen a téren jelenleg is működik az Ady Gimnázium Filmklubja székházunkban, a Tóth Árpád Gimnázium szakkörös diákjai pedig az „Agykutatás hete” című rendezvényen szoktak részt venni. A jövőben a középiskolákból az erre a célra felkért kapcsolattartó tanárok révén számíthatunk intenzívebb részvételre.

Az elmúlt évben is számos jubileumi köszöntésre, tudós kollegák születésnapját ünneplő tudományos ülésre került sor. Ezeknek sorából kiemelkedett a 80 éves Csikai Gyula professzort köszöntő megemlékezés, amelyen Pálincás József elnök úr is részt vett és meleg szavakkal köszöntötte meg a neves tudós sok évtizedes munkáját, főként az MTA Atommagkutató Intézetének vezetésében tanúsított fáradhatatlan tudományszervező aktivitását. Ugyancsak 80. születésnapja tiszteletére szervezett tudományos ülésen köszönthettük Tamás Attila irodalomtörténészt és Szállási Árpád orvostörténészt.

A szakbizottságokban zajló munkát – amelyről a főtítkári beszámoló ad számot – jól egészítette ki az elmúlt évben is a DAB Klub tevékenysége, amelyet Gomba Szabolcs professzor úr irányított, ezúton is köszönjük fáradozását. Hagyományainkhoz híven klubrendezvényként hallgathattuk meg az új akadémikusok közül Balla György és Solymosi László professzorok előadásait, mindkettőt nagy érdeklődés kísérte. Új kezdeményezésünk volt október 6-án az aradi vértanúkra emlékező rendezvény, amelynek főelőadója Velkey Ferenc docens volt: „A hatalom és a szabadságharc mártírjai” című előadása különösen nagy figyelmet és elismerést váltott ki.

A Debreceni Akadémiai Bizottság tovább kívánja erősíteni a már eddig is meglévő produktív viszonyt az MTA Kolozsvári Területi Bizottságával és az Erdélyi Múzeum Egyesülettel. Állandó törekvésünk a határon túli magyar kutatók munkájának segítése, közös kutatási programok és rendezvények szervezése. Emellett egyéb nemzetközi kapcsolatainkat is tovább kívánjuk gyarapítani, a külföldi tudósokkal történő gyümölcsöző együttműködést a DAB Pro Cooperatione díja

hívott honorálni. Ezt 2010-ben egy ukrán orvosprofesszor nyerte el, 2011-ben pedig szlovákiai történészprofesszor a díjazottunk.

A DAB 2010. évi gazdálkodásáról részletes jelentés készült, ennek most csupán néhány adatát említjük. Köztudott, hogy intézményünk nem önfenntartó, bevételünk több mint kétharmada MTA támogatás. Ez évente mintegy 45 millió forint, ami általában kiegészül hozzávetőleg 15 millió forint saját bevétellel. Ahhoz azonban, hogy jövő évi terveink megvalósuljanak, s a székház állagát és infrastruktúráját megfelelő állapotban tudjuk tartani, ez a bevétel kevés, ezért további támogatásokra lesz szükségünk.

Székházunk infrastruktúráját az elmúlt évben sikerült tovább javítanunk, noha ezen a téren még számos további teendőnk van. Eredményeink között említhető a nyílászárók majdnem teljessé váló cseréje, az emeleti teraszok renoválása, számítógépparkunk felújítása. További terveink között szerepel előadótermeink modernizálása, a székház kertjének szépítése, a taglisták kiegészítése, honlapunk aktualizálása, szervezeti és működési szabályzatunk pontosítása, a határon túli magyar kutatók támogatása, valamint kommunikációs tevékenységünk hatékonyabbá tétele a sajtó irányában.

Tisztelt Tudományos Közösség!

Áttekintésünk végén engedjük meg, hogy utaljak az előttünk álló év néhány kiemelt programjára, szép évfordulójára és az ezekkel kapcsolatos eseményekre. Bár a DAB életében az elmúlt év igen mozgalmas időszak volt, azt kell látnunk, hogy a 2011-es év is bővelkedni fog eseményekben és feladatokban. Májusban Kolozsvár rendez meg a területi bizottságok vezetőinek éves találkozó-ját, ezen a további együttes munka terveiről lesz szó. 2011 a nemzetközi tudományos életben a kémia éve, amelyhez rendezvények egész sora fog kapcsolódni. Ezúttal november 3-án Miskolcon rendezik a Magyar Tudomány Ünnepe országos megnyitóját, amelyen a műszaki tudományok innovációs kérdései állnak a középpontban, s az ezt követő hét elejétől, november 7-től szervezhetők a területi bizottságok konferenciái. Ugyanez az év Liszt Ferenc születésének 200., Mikes Kelemen halálának pedig 250. évfordulója, ame-

lyeknek reprezentatív megünneplésére az MTA szervezésében már számos előkészület történt. A szakbizottságok is rangos rendezvényekre készülnek, többek között sor kerül allergológiai konferenciára, sugárterápiai továbbképzésre, az agykutatás hetének és az antibiotikum napnak a megrendezésére. Székházunk fog otthont adni a Látássérültek Észak-Alföldi Regionális Egyesülete által szervezett közgyűlésnek, a mérnökök a Tiszáért elnevezésű eszmecsereinek, valamint a debreceni irodalmi napok egyik szekciójának.

Ez a néhány kiragadott példa is jelzi, hogy színes programokban gazdag időszaknak nézünk elébe, amely azonban csakis a különböző tudományterületek interdiszciplináris együttműködésével, a régió tudományos és közéleti testületeinek összefogásával valósulhat meg. Ennek reményében zárom a jelen beszámolót, s kívánok a régió tudományos életében további sikereket és a 2011-es évben is szép eredményeket.

Bitskey István
az MTA DAB elnöke

Főtitkári beszámoló az MTA Debreceni Területi Bizottság szakbizottságainak 2010. évi munkájáról (DAB Közgyűlés 2011. február 23.)

A Nyelv- és irodalomtudományi Szakbizottság konferenciát rendezett a 80 éves Tamás Attila professzor tiszteletére. Immár a huszadik magyar alkalmazott nyelvészeti kongresszust tartották meg neves külföldi és hazai előadókkal. Fiatal kutatók is bemutatkoztak „Az ember-gép kommunikáció technológiájának elméleti alapjai” című workshopon. Szakönyv-bemutatót szerveztek „Irodalom és művelődés a 18. században” címmel. A nemzetközi kapcsolatépítés eszköze volt a Magyarországi Amerikanisták Társaságának 8. konferenciája (HAAS 8). Az Irodalomtudományi Szakbizottság részt vett a Sütő András konferencia szervezésében. A jelentés kiemeli, hogy a TÁMOP kutatóegyetemi pályázat „Nyelvtechnológia és bioetika” fókuszterületének 9 nyelvtudományi és 4 irodalomtudományi kutatócsoportja lett.

A Társadalom- és Történettudományi Szakbizottság ünnepséggel és tanulmánykötetekkel köszöntötte a jubiláló L. Nagy Zsuzsa (80), Orosz István (75) és Barta János (70) professzorokat. A TEK Arany Publikációs díját nyerte el az Orosz István által szerkesztett „Szőlőbirtok és borkereskedelem” című kötet. Megrendezték a „Politika és emlékezet” című konferenciát. Az EME kolozsvári székházában köszöntötték Egyed Ákos professzort. A felvidéki Bártfán az európai protestantizmus volt a nemzetközi tanácskozás témája. A Fiatal Kutatók Nemzetközi Konfe-

renciája az „Interdiszciplinaritás a régiókutatásban” címmel zajlott. A Szociológiai Munkabizottság 2010-ben egy műhelykonferenciát és négy műhelybeszélgetést szervezett. A Régészeti Munkabizottság kutatásai főként a régió jelenleg folyó feltárásaihoz kapcsolódtak. A Politikatudományi Munkabizottság dr. Szabó Tibor tiszteletére rendezett szimpóziumot. A Településtudományi és Területfejlesztési Munkabizottság Debrecen és Nagyvárad közös jövőképét vizsgálta. Megtörtént közös folyóiratuk, az EUROLIMES 9. és 10. számának kiadása. Tovább ápolták kapcsolataikat Nyíregyháza, Szolnok, Jászberény és Tiszafüred kutatóival.

A Jogi- és Közgazdaságtudományi Szakbizottság jelentéséből kiemelést érdemel a „20 év múlva” – Vissza a jövőbe gazdaságpolitikai konferencia, „A hazai felsőoktatási innováció sajátosságai és az elmozdulás lehetőségei” című tanácskozás, a Tisztánlátók Éjszakája című ismeretterjesztő est, valamint a Közgazdaságtudományi Kar 10 éves évfordulójának megünneplése. A Jogi Munkabizottság vendége volt az indonéz nagykövet és Odera-Frankfurtból Franz-Joseph Peine professzor. 2010-ben a VII. Doktorandusz Konferenciát rendezték meg. A Nagyvárad Egyetem Közgazdaságtudományi Karával közös európai uniós projektekben vesznek részt.

A Nevelés-, Művelődéstudományi és Pszichológiai Szakbizottság kiemelten foglal-